

Všudypřítomný šibal

Jan Luffer

Taškář, čtverák, šprýmař, šibal, šašek, všechna tato označení vyvolávají očekávání veselých příhod a žertovných situací. Šibal jako folklorní, mytologická a literární postava je však mnohem složitější. Může být mazaný i hloupý, nápomocný i škodící, může ostatní napálit a stejně snadno je sám napálen. Vyprávění o šibalovi si zachovávají po staletí svou životaschopnost, vznikají ve všech kulturách a s lehkostí migrují přes jejich hranice. Nalezneme je ve starých vrstvách mýtů i v současné populární kultuře. Každé období nachází v šibalovi vlastní smysl a interpretuje jej po svém, čímž přispívá k jeho mnohotvárnosti. Ať je jím starověké božstvo, hrdina renesančních knížek lidového čtení nebo moderních filmů a komiksů, jeho charakteristické vlastnosti se nemění, neboť je to postava, která se z principu nenechá omezit.

Šibal v mytologii

Mytologický šibal – trickster – vystupuje ve stvořitelských mýtech jako ambivalentní tvůrce a ničitel, který stojí v opozici k nejvyššímu božstvu-tvůrci. Jedná spontánně a nekontrolovaně, je nevyočitatelný, ovládaný svými vášněmi, neví nic o dobru a zlu a o morálních hodnotách. Svět je pro něj hrou, která často vyvolává smích a úžas. Trickster reprezentuje nerozlišenou skutečnost chaosu, v němž neplatí žádná omezení spjatá s pozdějším ustáleným řádem. Chaos umožňuje naprostou svobodu konání a obsahuje dynamický potenciál pro vznik jakékoli reality. Americký folklorista Barre Toelken, který strávil mnoho let mezi indiány kmene Navaho a studoval jejich vyprávění zejména o tricksteru kojotovi, se ptal svého vyprávěče H. Yellowmana: „Proč dělá kojot někdy hlouposti, jindy užitečné věci a jindy hrozné věci?“ A dostal odpověď: „Kdyby to všechno nedělal, tak by se nic z toho nemohlo na světě díť.“ Trickster tak svým bláznovstvím nevědomky potvrzuje existující řád a nechává otevřenou bránu nekonečným tvůrčím možnostem. Nepřekvapí nás proto, že v jednom příběhu tricksterského cyklu indiánů Winnebago sevře šibal hlavu napáleného jestřába do konečnicku a chodí s jeho třepotajícím se tělem jako s ocasem; když se ocas

zalíbí medvědovi a chce také takový, šibal mu ho slíbí, ale místo toho mu nařizne říř, vytáhne z něj vnitřnosti a začne si jej chystat k jídlu. V pozdějších příhodách rozkouše veverka šibalovi penis, což poslouží jako zápletka pro etiologickou pověst – z kousků penisu naházených do jezera šibal tvoří fazole, brambory, leknín a další rostliny. Z toho, co mu zbude, vznikne lidský penis; díky tomu nemusí muži nosit svůj pyj smotaný v krabici na zádech, jak ho měl původně šibal.

Je zřejmé, že typickou vlastností šibala je vynalézavost, která v některých kulturách utváří obraz trickstera jako kulturního hrdiny. Týká se to zejména mýtů severoamerických indiánů, pro něž je trickster charakteristická postava žijící v ústní tradici ještě ve dvacátém a není vyloučeno, že i v 21. století. Krkavec, kojot, zajíc nebo různě nazvaný šibal – např. lakotský *iktómi*, „pavouk“ – si zprvu sotva uvědomuje sám sebe, neví ani, jak fungují části jeho těla, jeho hlavní snahou je ukojit bezedný hlad a nespoutanou sexualitu, postupně však nabývá na přičetnosti a jeho tvořivá síla proměňuje svět. Nadále však zůstává nevyočitatelnou postavou, která má k promýšlení svých činů daleko. Často paroduje nejvyššího stvořitele a vymýšlí proti němu úskoky. Indiánský kojot pozoroval stvořitele, jak hněte z hlíny první lidi. Chtěl si to také vyzkoušet, ale při práci se zasmál a její výsledek zmařil. Tvůrce jej vyplánil, že kdyby se nezasmál, stvoření by oživila. Kojot však zapřel, že by se smál, a stvořil tak první lež. Později nabídl lidem, žijícím ve věčné mladosti, že jim ukáže nemoc a smrt. Lidé nevěděli, oč se jedná, a nadšeně souhlasili. Kojot jim tak za pomoci chřestýše nadělil smrt, která přichází po stáří. Západoafrický trickster Legba také zasáhl do stvoření člověka. Když uviděl dva páry lidí z hlíny, které čekaly, až je hlavní božstvo oživí, pozměnil podoby jednoho z nich a vytvořil první opice. Zapřičinil také odchod bohyně-stvořitele Mawu od lidí na nebe. Obul si její sandály a ukradl jí ze zahrady všechny jamy (kořenová zelenina podobná batátům). Bohyně nechala shromáždit všechny lidi a poměřovala jejich nohy se zanechanými stopami. Nakonec na návrh Legby změřila vlastní nohu a všichni viděli, že jsou to její otisky. Zahanbená Mawu odešla na nebe, které v té době bylo asi dva metry nad zemí. Legbovi to však nestačilo a přiměl jednu stařenu, aby na nebe vylila špinavou vodu po umytém nádobí. Mawu se rozzlobila a vzdálila nebe od země tak, jak je dnes.

Postavy s analogickými kvalitami trickstera jsou i v evropských mytologiích. Prométheus stvořil prvního člověka, jímž byl muž vymodelovaný z hlíny, stejně jako starozákonní Adam. Na druhé straně svým úskokem, jímž přiměl Dia vybrat si horší díl obětiny, vyprovokoval rozkol mezi bohy a lidmi. Zeus odebral lidem – mužům – oheň, avšak Prométheus jej ukradl a donesl člověku zpátky. Zeus se rozhněval a nechal vytvořit první ženu, Pandoru, která svou skříňkou přivedla na svět všechny strasti. Prométhea, stejně jako indiánského a afrického trickstera, proto můžeme vidět dvoj-

značně – jako dobrodince lidstva i jako toho, kdo je zodpovědný za jeho úpadek. Jiný vynálezavý šibal byl v řecké mytologii Hermés. Tento bůh obchodníků i zlodějíů během prvního dne svého života vynalezl lyru, kterou vyrobil z krunýře želvy, o níž klopýtł, jen co vyšel ze své rodné jeskyně. Večer téhož dne si chtěl upéci maso, a tak jakoby mimochodem vynalezl způsob jak rozdělat oheň.

Trickster mezi ostatní bohy svého pantheonu nezapadá, patří do jejich světa stejně jako do kteréhokoli jiného. Hermés se přidal k olympským bohům „dodatečně“ a z vlastní iniciativy, více jej však přitahuje svět lidí, neboť jeho nejoblíbenější činností je „spolčovat se s člověkem“. Prométheus je Titán, který přešel na stranu bohů, a podobně je potomek obrů germánský Loki. Ostatními bohy je přes svůj původ a zlomyslné kousky tolerován, ale nakonec se při ragnaröku obrátí proti nim. Mezi severoamerickými indiány jsou typickými trickstery kojot a krkavec, tedy zvířata, která pojidají mršiny a stojí tak na rozhraní světa mrtvých a živých.

Trickster může libovolně napodobovat zvuky a měnit nejen svou podobu, ale i pohlaví. Indiánský šibal si udělá z losích jater vulvu, z losích ledvin ňadra, obleče se do ukradeného ženského oblečení a v podobě krásné ženy si vezme náčelníkova syna, jemuž porodí tři syny. Loki vymyslí lest, v níž musí odlákat hřebce od jeho majitele, aby napravil potíže, které ostatním bohům způsobil. Promění se v kobylu, úkol splní a porodí osminohého koně Sleipniho.

U trickstera se projevuje mnoho vlastností: je veselý, pořouchlý, pomstychtivý, hypersexuální, pažravý, směšný a rozhodně je konfliktní a činorodý. Loki, „kovář klevet“, je zlomyslný a rád uráží a zesměšňuje bohy, ale v případě potřeby se sám udělá směšným. Když si dala obryně Skadi podmínku, že ji bohové musí rozesmát, pokud si ji chtějí usmířit, Loki si přivázal varlata k bradě kozla a přetahoval se s ním, až oba řičeli bolestí. Pak se svalil obryni na nohu, a ta se rozesmála. Hermés, „pán podvodníků“, hned po narození ukradl padesát kusů dobytka boha Apollóna a zatímco si na něj bůh stěžoval, zcizil mu i jeho luk a toulec se šípy. Se západoafrickým pavoučím tricksterem Anansim, stejně jako např. s beninským lidským tricksterem Jo, je spojeno velmi rozšířené vyprávění o nastražené lepivé pasti. Loutka nebo buben jsou natřeny lepidlem, trickster do nich během krádeže jídla udeří a přilepí se, sverpě do předmětu kope a vráží hlavou, až se na něj nalepí úplně celý. Syžet vyprávění je relativně ustálený, role trickstera však může být ten, kdo past nastražil i ten, na koho byla nastražena.

Postava mýtického šibala představuje univerzální archaický prvek v kulturách všech kontinentů, podle kulturního antropologa Paula Radina je to dokonce „pravděpodobně nejstarší ze všech mytologických postav indiánské mytologie a možná i mytologie vůbec“.

Šibal ve folkloru a literatuře

Enšpígl, Hodža Nasreddin, hloupý Honza a podobní žertěři zachovávají důležité vlastnosti trickstera, ale postrádají jeho posvátný mýtotvorný rozměr. Tito ryze světší šprýmaři odkazují ke smíchové kultuře středověku a renesance, ke svátkům bláznů, k obrácenému, karnevalovému řádu s logikou naruby, parodováním společenských pravidel, zrušením obvyklých tabu, setřením hranic mezi sociálními třídami, zdůrazněnou tělesností a materiální hojností. Enšpíglvská literatura je prostá moralizování a nábožensko-výchovných tendencí, obscenní a surové žerty nejsou odmítány podobně jako církev nezakazovala svátky bláznů a hlupáků, v nichž byla sama zesměšňována. Enšpígl svými šelmovskými kousky přelstí jak měšťany, tak šlechty a klérus. Mezi jeho zbraně patří ostrovtip, stejně jako předstíraná prostomyslnost, jejíž nejúčinnější „technikou“ je doslovná interpretace slov s přeneseným významem. Satira a humor jsou prostředky, jak se skrze smích osvobodit od zákazů a příkazů a získat převahu nad kýmkoliv, kdo šibalovi zkříží cestu. Enšpígl není rebel, který by volal po povstání proti mocným nebo po reformě církve. Terčem jeho šprýmů nejsou ti, kteří se nemohou bránit, ale jinak není solidární s nikým. Nevytváří si k nikomu citové vazby a nepřijímá ničí ideologii. Stejně jako indiánský trickster je Enšpígl stále na cestách, nemá ve společnosti trvalé místo a střídá svá povolání jako trickster své podoby. Nedbá na vlastní prospěch, nechce víc, než kolik potřebuje. Smyslem jeho činnosti je převrátit svět vzhůru nohama a ukázat jeho rozpory a směšnost.

Jiné šibalské postavy mohou zesilovat komický a absurdní prvek, když přecházejí od mazanosti k hlupáctví. Český hloupý Honza je doložený již ve sbírce kázání a exempel ze 14. století Quadragesimale admontské, kde vystupuje jako nefalšovaný prostáček. Nejprve zamění slova „hlívy“ a „cihly“ a poté si přiváže na záda vrata, která má hlídat.

Nezřetelnou hranici mezi chytrostí, předstíranou hloupostí a hloupostí skutečnou překračuje i Hodža Nasreddin, nejznámější orientální taškář rozšířený v oblasti vlivu Osmanské říše, tj. od Balkánu po střední Asii. Jeho literární existence je doložena v rukopisech ze 16. století, tedy ze stejné doby, kdy vznikly v Německu první tisky o Enšpíglvi. Bylo vynaloženo i mnoho snahy o zjištění historické existence osoby, která mohla být Nasreddinovým předobrazem, ale jako v dalších podobných případech jsou výsledkem nepodložené hypotézy, které nemají valného smyslu. Je obvyklým paradoxem, že čím je povědomí o jisté osobě v ústní tradici rozšířenější, tím více se vynořují nové podrobnosti z jejího života, „upřesňují“ se data narození a narůstá počet míst, která si ji nárokují jako svého rodáka. Není vyloučeno, že by postava šibala byla kdysi iniciována kousky skutečného člověka, ale důležitější je si uvědomit, že od té chvíle, kdy

vstoupila do folklorního života, se dostala do područí kolektivní mentality a jejich vlastních pravidel. Šibalské příhody byly přizpůsobeny lidové slovesné tradici, byly typizovány, spojily se s nimi jiné látky, ústřední postava prolнула s jinou nebo se změnila její role. Tím se smazaly veškeré historické údaje potenciální osoby a z postavy se stal obecný zástupce šprýmaře. Např. v arabském překladu „zrcadla princů“ Kalíla a Dimna z 8. století, sbírky naučných příběhů, jejíž původ jde ještě mnohem dále do minulosti, je vyprávění o muži, který si v noci všimne zloděje na střeše svého domu. V inscenovaném hovoru praví nahlas ženě, že svůj majetek získal vykrádáním domů pomocí zlodějského triku. Vylezl prý na střechu, sedmkrát zopakoval zaklínadlo „šúlam, šúlam“ a poté „objal paprsek měsíce a sestoupil po něm do domu, aniž někdo zpozoroval jeho příchod“. Zloděj to slyší a s radostí, že se něčemu přiučil, řekne zaklínadlo, skočí po měsíčním paprsku a po chvilce volného pádu si nabije o zem. Do tohoto syžetu byla sekundárně vřazena postava arabského taškáře Džuhy na místo původně anonymního majitele domu. Staré vyprávění z Indie je tak podáváno jako novodobá humorka prezentovaná ve spojení s Džuhou např. ve výboru *Tales of Juha* z r. 2007. Těsně propletené jsou i postavy tureckého Hodži Nasreddina a arabského Džuhy. Tradice obou postav se vyvíjela nezávisle na sobě (první písemná zmínka o Džuhovi pochází dokonce z 9. století) až do 19. století, kdy byly vydány první volné překlady Nasreddinových příhod do arabštiny a perštiny, do nichž se integrovaly i příběhy o Džuhovi. Ostatně v některých arabských anekdotách se hrdina jmenuje Nasreddin Džuha.

Kdybychom chtěli rozplést všechny nejasnosti ohledně historického pozadí, získali bychom mnoho otázek, ale málo odpovědí. Žil Džuha v 8. století? Zemřel Hodža Nasreddin r. 1284? Zformovala se postava Enšpígla na základě činů Tiela Ulenspegela a Tilla z Kneitlingenu, dvou skutečných osob, zemřelých v polovině 14. století rok po sobě? Žil chrudimský čtveřák Kacafírek v 16. století a pak jeho jméno nesl další šprýmař o století později?

Hodža Nasreddin se promísil i s dalšími asijskými šibaly a blázny, jako např. kurdský Bahlúl, turkmenský Kemine či tatarský Ahmed Akaj. V Persii a některých přilehlých oblastech je známý jako Mollá Nasreddin, ve střední Asii se mu říká Ependi či Apandi (podle uctivého titulování *efendi* – „pán“ běžného v Turecku aj.), ujugurským prostřednictvím tohle slovo proniklo i do čínštiny jako Afanti. V jiných případech se udrželo ve větší míře konkurenční jméno. Např. sefardští Židé setrvávají u jména Džuha i v Turecku a na Balkáně, kde je přitom typické pojmenování Hodža Nasreddin. Pravděpodobně jde o uchování starší tradice. Ve folkloru Balkánského poloostrova vystupuje Nasreddin jako mazaný šprýmař, ale často je pokořen jako nebetyčný hlupák. Děje se tak v případech, kdy je konfron-

tován s domácími šibaly, jimiž může být bulharský chytrý Petr či bosenský Hero. Lidové sympatie se neomylně přikloní na jejich stranu a Nasreddin se stane terčem posměšků.

Jiný druh šibala představují různá zvířata. Na jedné straně to mohou být alegorické postavy bajek, v nichž zvířata nesou lidské charakteristiky a žijí ve svém světě, na straně druhé jsou to démonická zvířata, která jsou obdařena nadpřirozenými schopnostmi a pronikají do světa lidí. Prvním případem je antropomorfní lišák Reynard ze západoevropské středověké literatury, jejíž látky velmi pravděpodobně kolovaly i v lidové slovesnosti. Reynard vystupuje ve volně propojeném cyklu vyprávění, jehož jádro tvoří střety mezi lišákem a vlkem Isengrimem. Zvířecí svět je obdobou světa lidí, zvířata mají jména, hrady, královský dvůr a činy lišáka připomínají kousky výše popisovaných lidských šibalů. Reynard ve svých dobrodružstvích zesměšňuje šlechtu a kněžstvo a paroduje dobové instituce. Je tak dalším hrdinou, který lstí a vtípem pokoří protivníky se silnější mocenskou a společenskou pozicí. U poddaných vrstev obyvatelstva tím kompenzuje vědomí útlaku a ventiluje politické názory beztrestným způsobem, u vyšších vrstev slouží skrze literární zpracování k zábavě.

Blízko k bajkám má jelínek *kančíl*, nejznámější zvířecí hrdina v Indonésii. Tohle drobné zvířátko používá svůj důvtip nejčastěji k přelstění tygrů a krokodýlů, kteří by je rádi zařadili do svého jídelníčku. Úplně jiné zvířecí šibaly potkáme v japonských lidových pověstech. Liška a „jezevec“ *tanuki* jsou démonická stvoření, která s pomocí iluzí a metamorfóz provádějí lidem škodolibé kousky: muž si myslí, že se dívá skulinou do místnosti, kde se proměňuje liška, ale brzy zjistí, že ve skutečnosti má oko přitisknuté k řiti koně, stojícího na ulici; kněz je uveden do lázně, ale pak pozná, že ve skutečnosti plave v žumpě. Liška je inteligentnější a nebezpečnější než jezevec, avšak často jedná, až když je vyprovokována neomaleným chováním či vychloubáním příliš sebevědomého člověka. Jezevec je oproti tomu výtržník z přesvědčení a libuje si v naschválech, není ale příliš chytrý a obvykle se mu jeho žerty vymstí. V případě jednoho typu pohádky můžeme v Japonsku doložit pozůstatek staršího mytologického trickstera. **Hora Kači kači** je jedna z nejznámějších japonských pohádek, v Evropě ji však nenajdeme. Ve známém a literárně opakovaně zpracovávaném syžetu chytí stařec jezevce, který se mu při práci na poli posmívá nebo mu krade jídlo. Dá jej stařence na polévku, ale jezevec ženu přiměje, aby ho pustila, zabije ji, uvaří z ní polévku, vezme na sebe její podobu a poté, co nechá starce polévku sníst, se mu vysměje a uteče. V další epizodě přebírá iniciativu králík, který se chce za starce pomstít. Pomocí úskoků jezevce popálí a pak jej nechá vyplout na hliněné loďce a utonout. Na severu Japonska jsou doloženy i varianty, v nichž příběh obsahuje ještě další epizodu. Králík vytáhne utopeného jezevce z vody, půjčí si od lidí hrnec a jezevce uvaří

a sní. Pak se do hrnce vyprázdní, přiklopí poklici a vrátí ho. Rozzlobená hospodyně králíka chytí a zatímco ho její dítě drží, jde si pro nůž. Králík se dítěte zeptá, jak je velká nějaká věc, a když dítě roztáhne ruce, aby to ukázalo, uteče. Hospodyně za ním hodí nůž a usekne mu ocas – proto ho mají králíci dodnes tak krátký. Pohádka vykazuje shody s vyprávěními severoamerických Indiánů a postava králíka ve třetí epizodě splývá s indiánským tricksterem. Králíkovo jednání nemá cíl, rodí se z okamžitého popudu a nevědomky se podílí na formování světa, jak naznačuje etiologický motiv s useknutým ocasem. Je pravděpodobné, že králíka pojí s americkým tricksterem i genetický vztah, neboť pohádka může uchovávat zbytky tricksterského mytologického cyklu zaneseného do Japonska před tisíci lety lidmi, kteří migrovali přes Beringovu úžinu do Ameriky a část se jich vydala na jih na Kamčatku a dál do Japonska.

Tradiční šibalské postavy si zachovávají oblibu i dnes, ale mnohdy ztrácejí na své původní naléhavé působivosti a syrovosti a stávají se z nich postavičky pro pobavení, které se přesouvají do knih pro děti. V některých případech se jejich charakteru obrušují hrany a z bezohledného taškáře se stává dobrácký vtipálek, vhodný do reklamy a pro propagaci turismu, jako je tomu s Hodžou Nasreddinem v Turecku. V moderních médiích však vznikají noví šibalové, nad nimiž už takový blahosklonný nadhled nemáme. Tradiční motiv blázna a kašpara po svém zpracovává např. komiksová a filmová postava Jokera, jednoho z protivníků amerického superhrdiny Batmana. Joker narušuje řád světa, vnáší do něj chaos, nezajímá ho vlastní prospěch a dokonce ani přežití. Je tricksterem, který nerozlišuje dobro a zlo, jeho polarita záporné postavy je mu do jisté míry vnucena, aby mohl být vsazen do symetrického vztahu kladný versus záporný hrdina. Stojí za zmínku, že jako jeho kumpáni se objevili násilný kašpárek Punch a jeho žena Judy, postavy z loutkového divadla, vzniklé v 17. století. Nalíčený klaun s bambulkou na nose vystupuje jako temná postava, obsahující samotnou hyperbolizovanou destruktivní stránku trickstera, zejména v americké populární kultuře. Nahání hrůzu např. v románu Stephena Kinga a v hororových filmech, kde vystupuje jako vraždící monstrum i li-dožravý mimozemšťan sřící černým humorem.

Vidíme, že šibal opravdu není jednoduchá postava, jeho „duch neupořádanosti“, nerespektování hranic a ambivalentní vlastnosti vyvolávají smích stejně jako znepokojení. Zároveň jde o důležitou postavu, která dává smysl v každé době a každé kultuře. Můžete si na to vzpomenout, až budete hrát karty a přijde čas vynést žolíka – kartu, která může zastoupit všechny ostatní a která může být extrémně nápomocná k výhře stejně jako k prohře.

Výběr z použité literatury

BEN-AMOS, Dan, ed. *Folktales of the Jews I. Tales from the Sephardic dispersion*. Philadelphia, Jewish Publication Society 2006.

COTTERELL, Arthur. *A Dictionary of World Mythology. Oxford Reference Online*. Oxford, Oxford University Press 1997.

Enzyklopädie des Märchens 4. Handwörterbuch zur historischen und vergleichenden Erzählforschung. Berlin, Walter de Gruyter 1984. [heslo Eulenspiegel, s. 538–555]

HAASE, Donald, ed. *The Greenwood encyclopedia of folktales and fairy tales 1–3*. Westport, Greenwood Press 2008.

HERSKOVITS, Melville J. & HERSKOVITS, Frances S. *Dahomean narrative. A cross-cultural analysis*. Evanston, Northwestern University Press 1958.

CHARITONOV, M. S. *Dvadcat' tri Nasreddina*. Moskva, Nauka 1978.

JAYYUSI, Salma Khadra, ed. *Tales of Juha. Classic Arab folk humor*. Northampton, Interlink Books 2007.

KINDLEROVÁ, Anežka & OTČENÁŠEK, Jaroslav. *Ateš Periša – ohnivý muž. Legendy, pohádky a humorky z Bosny a Hercegoviny*. Praha, Argo 2006.

LUFFER, Jan. *Strašidelný chrám v horách. Japonské lidové pohádky a pověsti*. Praha, Argo 2009.

OPPENHEIMER, Paul. *Till Eulenspiegel. His Adventures*. New York – London, Routledge 2001.

RADIN, Paul; KERÉNYI, Karl & JUNG, Carl Gustav . *Trickster. Mýtus o Šibalovi. Indiánský mýtus v kontextu světových mytologií*. Praha, Dobra 2005.

The encyclopaedia of Islam. Leiden, New York, E. J. Brill 1960–2009. [hesla Djuha, 2. díl, s. 590–592; Nasr al-Dn Khodja, 7. díl, s. 1 018–1 020]

TOELKEN, Barre. The „Pretty Languages“ of Yellowman. Genre, mode, and texture in Navaho coyote narratives. In Dan BEN-AMOS, ed. *Folklore Genres*. Austin, University of Texas Press 1976, s. 145–170.

ULLRICH, Jan F. *Mýty Lakotů, aneb, Když ještě po zemi chodil Iktómi*. Praha, Argo 2002.

Univerzita Palackého v Olomouci

Postava šibala v asijské slovesnosti

příspěvky z 3. konference
Kulturní antropologie východní Asie,
proběhnuvší dne 29. 3. 2009
na Katedře asijských studií,
Filozofická fakulta
Univerzity Palackého v Olomouci

redigovala Lucie Olivová

Olomouc 2009